

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Son 6 Jild 4

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 6 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Ҳожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудир;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Қаюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохидат Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психология кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Науризбаева Нуржамал Қудайбергенова</i> TURKISTONDA OILA VA NIKOH MUNOSABATLARINING O'ZIGA XOS JIHATLARI VA ROSSIYA IMPERIYASI BOSQINIDAN KEYIN MINTAQADA YUZ BERGAN DEMOGRAFIK JARAYONLAR	14-22
<i>Ortiqov Yosin Abdulboqiyevich</i> DUNGANSHUNOSLIK TADQIQOTLARI TARIXSHUNOSLIGI (1990-2023)	23-34
<i>Бобожонова Феруза Хаятовна</i> СОВЕТ ҲОКИМИЯТИ ДАВРИДА ҚҲЙИ ВА ҲРТА ЗАРАФШОН ВОҲАСИДА ТАЪЛИМ ТИЗИМИ	35-40
<i>Halimov Tal'at</i> XX ASRNING 20-30 YILLARIDAGI QULOQLASHTIRISH SIYOSATI VA UNING SALBIY OQIBATLARI (BUXORO VILOYATI MISOLIDA)	41-45
<i>Ilhomov Ziyovutdin Adxamovich, Shukurov Rustam Jo'raqulovich</i> ALEKSANDR BEKOVICH-CHERKASSKIY EKSPEDITSIYASINING BA'ZI TAFSILOTLARI: EKSPEDITSIYANING BOSHLANISHI	46-54
<i>Tilavova Shahnoza Salohitdinovna</i> MA'RIFATPARVARLARNING MATONATLI AYOLI XAYRINISO MAJIDXONOVA (1905-1937) HAYOTI VA FAOLIYATIGA CHIZGILAR	55-59
<i>Жайнаров Обиджон Ҳамид ўғли</i> XX АСР 20-ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА АДВОКАТУРА ТИЗИМИДАГИ ЎЗГАРИШЛАР (ФАРФОНА ВИЛОЯТИ МИСОЛИДА).....	60-64
<i>Toshpo'latov Mamadali Zaynidin o'g'li</i> NUROTA TUMANI YOSHLARINI QO'LLAB-QUVVATLASH YUZASIDAN AMALGA OSHIRILGAN CHORA-TADBIRLARNING TARIXIY TAHLILI (2017-2024)	65-73
<i>Umarov Baxtishod</i> SOMONIYLAR DAVRIDA BUXORODA ILM-FAN RIVOJI (TARIX VA TIBBIYOT MISOLIDA)..	74-79
<i>Ўўлдошев Салимжон Валиевич</i> ИНТЕГРАЦИЯЛАШУВ ЖАРАЁНЛАРИ ВА ХАЛҚ ҲЙИНЛАРИ	80-85
<i>Askarov Azimjon Odiljon o'g'li</i> O'RTA OSIYODAGI ANGLIYA-ROSSIYA RAQOBATINING TARIXIY KONTEKSTI VA KATTA O'YIN SIYOSATINING VUJUDGA KELISHI	86-91
<i>Eshchanov Hurmat Matnazarovich</i> O'ZBEKISTON HUDUDI BRONZA DAVRIDA TOPOGRAFIK XUSUSIYATLARNI ETNIK JARAYONLARI KARTOGRAFIYASI.....	92-95
<i>Azamatova Gulmira Bayirbekovna</i> O'ZBEKISTONDA AHOLI MIGRATSIYASI VA UNGA TA'SIR ETGAN IJTIMOIIYIQTISODIY	

OMILLAR	96-100
<i>Raimov Mamasoat Safar o'g'li</i> ESKI TERMIZ HAQIDA TARIXIY MA'LUMOTLAR	101-105
<i>Usmanov Jahongir Xo'jaqulovich</i> MARKAZIY OSIYO TARIXSHUNOSLIGIDA ILK ILMIY QARASHLARNING SHAKLLANISHI	106-109
<i>Usmanova Inobat Ibragimovna</i> PROCESSES OF GEOGRAPHICAL LOCATION OF THE IRON AGE POPULATION OF UZBEKISTAN	110-115
<i>Bekmirzayev Islomjon Ibrohim o'g'li</i> O'RTA G'OVASOY HUDUDI QADIMGI DAVR AHOLI TURAR-JOYLARI XUSUSIDA AYRIM MULOHAZALAR	116-120
<i>Gadoyev Dadaxon Xayrulloevich</i> BUXORDAGI "MASJIDI BALAND" MASJIDI QURILISHI VA TARIXI	121-125
<i>Rajabova Sabohat Bobirovna</i> IQTISODIY HAYOTDA TADBIRKOR AYOLLARNING TUTGAN O'RNI (SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA)	126-132
<i>Aloxunov Alisher Ahmadjonovich</i> ARXELOGIYADA GEOGRAFIK AXBOROT TIZIMLARIDAN FOYDALANISHNING ASOSIY IMKONIYATLARI XUSUSIDA	133-138
<i>Sharopov Saidusmon Saidaxmadovich</i> XIX ASR OXIRI VA XX ASR BOSHLARIDA BUXORO AMIRLIGINING JANUBISHARQIY HUDUDI SHAHARLARI, XUSUSAN QARSHI, SHAHRISABZ VA KITOB SHAHARLARINI RUS TARIXCHILARI ASARLARIDA YORITILISHI	139-144
<i>Axmedova Gulchehra O'skinovna</i> SHEROBOD VOHASI NOMODDIY MADANIYATI DURDONALARI	145-149
<i>Abduraximov Husniddin</i> O'ZBEKISTON VA AVSTRIYA RESPUBLIKASI O'RTASIDA INVESTITSIYAVIY, HUQUQIY HAMDA ILM-FAN SOHASIDA HAMKORLIKNING MUSTAHKAMLANISHI	150-158
<i>Turopova Mohidil Turdiyevna</i> O'ZBEKISTON JUNUBIY HUDUDLARI TOPONIMIKASINING TABIAT BILAN BOG'LIQLIGI VA URF-ODATLARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	159-163
<i>Annayeva Zarifa Musurmonqulovna</i> EKOLOGIK HOLATNI BARQARORLASHTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI	164-168
<i>Ahmadov Xurshid San'atovich</i> "CHIG'ATOY IMLOSI" VA MILLIY ZIYOLILAR	169-175
<i>Axmadova Nafisa Axmad qizi</i> O'ZBEKISTON VA GERMANIYA MADANIY ALOQALARINING RIVOJLANISHI	176-179

<i>Жумаева Шоҳида Чориевна</i> МУСТАҚИЛЛИК ДАВРИДА ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИНИНГ РИВОЖЛАНИШИ	180-186
<i>Elmuratova Umida Farxadovna</i> TA'LIM IMKONIYATLARINI KENGAYTIRISHNING GENDER TENGLIGINI TA'MINLASHGA TA'SIRI	187-191
<i>Nazarov Otabek Muzrobovich</i> XX ASRNING 80-YILLARI QATAG'ONLIK SIYOSATINING SURXONDARYODAGI IJTIMOYIY- IQTISODIY JARAYONLARGA TA'SIRI	192-197
<i>Kupaysinov Ismoyiljon Ahmadjanovich</i> 1950-1990 YILLARDA ANDIJON OBLASTI JAMOAT TRANSPORTI FAOLIYATI VA UNDAGI AYRIM MUAOMMOLARNI MATBUOTDA YORITISHI ("KOMMUNIST" GAZETASI MATERIALLARI MISOLIDA)	198-202
<i>Oripova Laylo Zafarovna</i> O'ZBEKISTON YOZUVCHILAR UYUSHMASI FAOLIYATI TARIXIGA NAZAR	203-207
08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI	
<i>Magsud Azad Guliyev</i> OZARBAYJONDA YASHIL ENERGIYAGA O'TISH: SO'ROQ NATIJALARINI TAHLIL QILISH	208-214
<i>Глазова Марина Викторовна</i> ВКЛАД «ЗЕЛЕНОВОГО» УЧЁТА В ФИНАНСОВОМ МЕНЕДЖМЕНТЕ В УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ КОМПАНИЙ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ В УЗБЕКИСТАНЕ: МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ	215-231
<i>Oratov Jaxongir Jurayevich</i> RAQAMLI INNOVATSIYALAR DAVRIDA MOLIYAVIY BARQARORLIKNI VAHOLASHDA EKONOMETRIK MODELLAR	232-238
<i>Шадиева Дилдора Хамидовна</i> БАНК СОҲАСИГА РАҚАМЛАШТИРИШ ЖАРАЁНЛАРИНИНГ ТАЪСИР	239-243
<i>Umronov Eldorbek Sodirovich</i> TURISTIK KORXONALARDA TADBIRKORLIK FAOLIYATI RAQOBATBARDOSHLIGINI VAHOLASH	244-255
<i>Sattarov Umirzoq Normengovich</i> MINTAQANI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA TRANSFORMATSIYALASH JARAYONI... ..	256-262
<i>Хамдамов Шавкат Комилович</i> СОЦИАЛЬНАЯ ЗАЩИТА И БОРЬБА С БЕДНОСТЬЮ: СТРАТЕГИИ ФИНАНСИРОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	263-267
<i>Хайитов Жамшид Холвоевич</i> ИҚТИСОДИЁТДА ОБОДОНЛАШТИРИШ ХИЗМАТЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ – ДАВР ТАЛАБИ	268-272
<i>Xurramov Azamat Fayzullayevich</i> BOZOR IQTISODIYOTI SHAROITIDA UY XO'JALIGI SEKTORINING O'RNI VA AHAMIYATI	273-278

Алимханова Нигора Алимхановна
 ТОВАР-МОДДИЙ ЗАХИРАЛАР АУДИТИДА ТАҲЛИЛИЙ АМАЛЛАРНИ ҚЎЛАШ 279-287

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Жумаев Ойбек Маратович
 О‘ЗБЕКИСТОНДА КАМБАГ‘АЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ ДИНАМИКАСИНИНГ ИЖТИМОИЙ-СИЙОСИЙ
 ИНАТЛАРИ 288-296

Наврўзова Гулчеҳра Нигматовна
 ХОЖА АҲРОР ТАЪЛИМОТИДА ИНСОНИЙ ҲАҚИҚАТ МАСАЛАСИ 297-302

Хайридинов Аббосхон Анварович
 ҒАРБ МАДАНИЯТИНИ ОММАЛАШИШИГА ИЧКИ ОМИЛЛАР ТАЪСИРИ 303-311

Мухамеджанова Лалихон
 АХЛОҚНИНГ ЖАМИЯТДАГИ ТРАНСФОРМАЦИОН ВА БАРҚАРОРЛАШТИРУВЧИ
 ФУНКЦИЯЛАРИ 312-317

То‘ева Муҳаййо Шuhrat qizi
 О‘ЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASINING YANGILANISH JARAYONIDA XOTINQIZLAR INNOVATSION
 ТАФАККУРИНИ ОШИРИШ ВА FAOLLASHUVI BORASIDAGI SIYOSATI:UMUMNAZARIY
 ТАHLILLAR..... 318-322

Ro‘zimurodov Siroj Madatovich
 OILANING IJTIMOIIY-IQTISODIY MUNOSABATLARNI SHAKLLANTIRISHDA MA’NAVIY-
 AXLOQIY TARBIYANING TA’SIRI 323-326

Ravshanov Ulug'bek Rahbarovich
 AXBOROT GLOBALLASHUVI SHAROITIDA YOSHLARDA MILLIY O‘ZLIKNI TARBIYALASH
 MASALALARI 327-332

Allayarova Marxabo Mavlanovna
 SHAXS BADIY IJODINI SHAKLLANTIRISHNING ESTETIK MUAMMOLARI VA
 MA’NAVIYAT 333-337

Хашимов Шерахон Жўрахонович
 ЎЗБЕКИСТОН ХАЛҚАРО ИМИДЖИНИНГ ЮКСАЛИШИДА ТИББИЁТ ТУРИЗМИНИНГ
 ТУТГАН ЎРНИ..... 338-342

Soatov Rasul Muxitdinovich
 BOBORANIM MASHRAV HAYOTI VA IJODIDA TASAVVUFGA DOIR QARASHLAR
 TAHLILI 343-348

Ashurov Navfal Burxonjon o‘g‘li
 MOVAROUNNAHR MIQYOSIDA NASAF SHAHRINING ILMIIY-MADANIY ASOSLARI 349-352

Ўразалиева Гулшада Бекнўлатовна
 ГЕНДЕР ТЕНГЛИКНИ ТАЪМИНЛАШ - ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН СТРАТЕГИЯСИНИНГ УСТУВОР
 ЙЎНАЛИШИ 353-358

Xudaynazarov Samad Xudayberdiyevich, Turgunov Azim Turgunovich
 JAMIYATNING MA’NAVIY - IJTIMOIIY RIVOJLANISHIDA O‘ZBEK XALQI MILLIY
 QADRIYATLARINING O‘RNI 359-364

<i>Suvanov Ilhom Abdixalilovich</i> AXBOROT-MAFKURAVIY TAHDIDLARGA QARSHI KURASHDA MILLATLARARO TOTUVLIK VA DINIY BAG'RIKENGLIKNI TA'MINLASHNING AHAMIYATI	365-371
<i>Axmedova Dilrabo Sa'dullayevna</i> SHARQ ALLOMALARI ASARLARIDA OILA VA TARBIYA MASALALARI	372-376
<i>Kayumova Aziza Toshmuradovna</i> IBN XALDUNNING JAMIYAT VA IJTIMOYIY TARAQQIYOT TO'G'RISIDAGI QARASHLARI	377-381
<i>G'ulomov Obid G'ayratovich</i> YOSHLAR MA'NAVIY KAMOLOTIGA TA'SIR ETUVCHI IJTIMOYIY-MADANIY OMILLARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	382-385
<i>Панжиев Сухроб</i> ГЛОБАЛЛАШУВ ВА ҒОЯВИЙ ТАҲДИДЛАР ДАВРИДА ҲАҚИҚАТ ТУШУНЧАСИНИНГ АҲАМИЯТИ	386-391
<i>Matnazarova Muhayyo Axmetjanovna, Azimova Charos Azamatovna</i> “ETNOS”, “MILLAT” TUSHUNCHALARINING MAZMUN-MOHİYATI VA ULARNING ILMIY- NAZARIY TAHLILI	392-398
<i>Amanov Alisher Kaxramonovich</i> VAQTNILMIY JIHATDAN TAHLIL QILISH HAMDA UNI FALSAFIY VA MADANIY NUQTAI NAZARDAN O'RGANISH	399-404
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Пайзибаева Мадинахон Собиржон қизи</i> БРИТАНИЯ ХАЛҚ ЭРТАКЛАРИНИНГ ШАКЛЛАНИШИДА КЕЛЬТ МИФОЛОГИЯСИНИНГ ТАЪСИРИ ВА ЎРНИ	405-409
<i>Tevosyan Gayane Arturovna</i> O'ZBEK VA RUS TILI GRAMMATIKASINING QIYOSIY TIPOLOGIYASI	410-417
<i>Boynazarov Islom Abduxalimovich</i> INGLIZ TILIDAGI FALSAFIY TERMINLARDASINONIMIYA HODISASI	418-421
<i>Bahriddinova Yulduzxon Bahriddin qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI BOTANIK TERMINLARNING NOMINATIV TAHLILI VA BINAR NOMLANISHI	422-426
<i>Javliyev Mansurbek Odil o'g'li</i> KONSEPT TUSHUNCHASINING HOZIRGI ZAMON LINGVISTIKASIDA TUTGAN O'RNI VA AHAMIYATI	427-431
<i>Ruziyev Xusniddin Baxritdinovich</i> PARALLEL KORPUSLARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	432-436
<i>Rahimova Shahnoza Palvannozirovna</i> INGLIZ TILIDAGI IBORALARNI O'RGANISHDA TARJIMA MUAMMOLARI	437-442
<i>Muhamadiyev Timur Urazovich</i> INGLIZ TILIDAGI OAVDA OMMAVIYLASHMAGAN IBORALARDAN FOYDALANISH	443-446

<i>Панжиева Насиба Нармахматовна</i> ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СЕМАНТИЧЕСКОГО ПОЛЯ	447-451
<i>Умирова Дилфуза Суюновна, Асадов Шухрат</i> ОБРАЗОВАНИЕ ЯВЛЯЕТСЯ НЕОТЪЕМЛЕМОЙ И НЕПРЕРЫВНОЙ ЧАСТЬЮ ПРАВ И ИНТЕРЕСОВ ЧЕЛОВЕКА	452-456
<i>Ибрагимова Мохира Муратовна</i> ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ПСИХОЛОГИЗМ И ЕГО ФУНКЦИИ В ТВОРЧЕСТВЕ ВИРДЖИНИИ ВУЛЬФ	457-464
<i>Тойчиева Насибахон Суранбаевна, Ткебучава Ирина Георгиевна, Темирова Шоира Гайбуллаевна</i> АКТУАЛЬНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В ИЗУЧЕНИИ ИСТОРИИ ЛИНГВИСТИКИ	465-477
<i>Nurimova Diyora</i> LIRIK DISKURS VA UNING MOHIYATI	478-482
<i>Axmadjonova Mohinur Iqboljon qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILIDA NUTQ AKTLARINING SEMANTIK TUZILISH TAHLILI	483-491
<i>Jumanazarov Shukurali Tashmamatovich</i> KORPUS TUZISH TEXNOLOGIYASI.....	492-495
<i>Samadova Oydin Ilxomjon qizi</i> FRAZEOLOGIK BIRLIK TUSHUNCHASI HAMDA UNING QO'LLANILISHI	496-500
<i>Xatrayeva Rano Rajabovna</i> XX ASR INGLIZ ILMIIY FANTASTIKASINI TARJIMA QILISH XUSUSIYATLARI	501-505
<i>Ermatov Ixtiyor, Mamatqulov Azizbek</i> A.HOJIYEVNING TERMINOLOGIK LUG'ATLARI XUSUSIDA	506-510
<i>Muxtorova Moxlaroyim</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA TANBEH BERISHNI BILDIRUVCHI BIRLIKLARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	511-517
<i>Abdullayeva Nilufar Ramazonovna, Aliqulova Rohila</i> O'SIMLIK NOMLARI BILAN BOG'LIQ TARBIYAGA OID MAQOL VA MATALLARNING CHOG'ISHTIRMA TAHLILI	518-521
<i>Носирова Мубина Олимовна</i> СПЕЦИФИКА ОТРАЖЕНИЯ АНТРОПОЦЕНТРИЧЕСКИХ ПОСЛОВИЦ В СЛОВАРЯХ РАЗНОСИСТЕМНЫХ ЯЗЫКОВ	522-528
<i>Хасанов Зафар Бахтиyorovich</i> ZAMONAVIY TILSHUNOSLIKDA SPORT ATAMALARINI O'RGANISHNING NAZARIY ASOSLARI	529-534
<i>Рахматов Бекзод Уктам угли</i> СОЦИАЛЬНО-ЛИНГВИСТИЧЕСКАЯ РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ ПОНЯТИЯ «УЧИТЕЛЬ»	535-539

Yaxyoyev Fayzullo muhammadsoli o'g'li
XX ASRNING IKKINCHI YARMIDA ALISHER NAVOIY LIRIKASIGA DOIR MATNSHUNOSLIK
BILAN BOG'LIQ TALQINLAR..... 540-546

Otajonova Dildor Baxtiyarovna
KORPUS TURLARINING LINGVISTIKA SOHASINI TARAQQIY ETTIRISHDAGI
AHAMIYATI 547-551

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович
МАЪНАВИЙ ЗИЁН КОМПЕНСАЦИЯСИ МИҚДОРINI АНИҚЛАШНИНГ НАЗАРИЙ ВА
АМАЛИЙ МАСАЛАЛАРИ 552-559

Fayzullayev Aslbek Ulug'bek o'g'li
MULKNI QASDDAN NOBUD QILISH YOKI UNGA ZARAR YETKAZISH UCHUN JINOIY
JAVOBGARLIKNI TAKOMILLASHTIRISHNING AYRIM MASALALARI 560-564

Элмуродов Ҳусан Элмуродович
МЕҲНАТНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ СОҲАСИДА ЎҚУВДАН ҲАМДА БИЛИМ ВА
КЎНИКМАЛАРИ ТЕКШИРУВДАН ЎТМАГАНДА ИШДАН ЧЕТЛАШТИРИШ..... 565-572

Аслонова Лайло Олимовна
ИЛМИЙ ХОДИМЛАР ҲУҚУҚИЙ МАҚОМИНИ БЕЛГИЛАШНИНГ АЙРИМ
МАСАЛАЛАРИ 573-583

Файзиева Гулрух Мухаммади кизи
НЕКОТОРЫЕ ПОНЯТИЯ В СФЕРЕ ГАРАНТИИ ПРАВО НЕПРИКОСНОВЕННОСТИ
ЖИЛИЩА 584-588

Ибрагимова Сабина Эркиновна
К ВОПРОСУ О СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕХАНИЗМОВ В СФЕРЕ
ДОСУДЕБНОГО УГОЛОВНОГО ПРОИЗВОДСТВА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН..... 589-593

Tosheva Maftuna Anvar qizi
AXLOQQA QARSHI JINOYATLARNING JINOYAT-HUQUQIY JINATLARI 594-600

Халилов Дониёр Нортажиевич
КОНСТИТУЦИОННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПРАВ И
СВОБОД В СОЦИАЛЬНОМ ГОСУДАРСТВЕ 601-607

Файзуллаева Нигорахон Равшановна
МЕЖДУНАРОДНЫЕ ДОГОВОРА В СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНОГО
КУЛЬТУРНОГО ПРАВА 608-618

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Saydillayeva Mehrinaz Bahodir qizi
OLIIY TA'LIM TIZIMIDA TA'LIM DASTURLARINI LOYIHALASHTIRISH ASOSIDA PEDAGOGIK
TA'LIM METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH ASOSLARI 619-626

Ubaydullaeva Jamila Hurramovna
DARS TURLARI VA DARSNI REJALASHTIRISHGA NISBATAN YONDOSHUVLAR 627-631

<i>Ro'ziyeva Nazira Yodgorovna, Panjjeva O'g'ilshod Baxodir qizi, Jo'raev Baxodir Norbo'tayevich</i> O'QUVCHILARGA TABIATNI ASRASH VA EZOZLASHNI "YASHIL MAKON" MILLIY TEKNOLOGIYA LOYIHASI ASOSIDA AMALIY ANJUMANLAR ORQALI OLIB BORISH	632-640
<i>Юлдошев Рустам Дилшод угли</i> РОЛЬ ПРАГМАТИЧЕСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ В ИЗУЧЕНИИ ЯЗЫКА И КОММУНИКАТИВНОМ ПРОЦЕССЕ	641-645
<i>Razzakov Baxrom Abdug'afurovich</i> BO'LAJAK MUHANDISLAR UCHUN OG'ZAKI MULOQOT KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH: INGLIZ TILI DARSLARIDA TRANSPORT TERMINOLOGIYASINI O'RGANISHGA MISOLIDA.....	646-650
<i>Salimova Shahlo Sayfulloyevna</i> TA'LIM TIZIMIDA XAVFSIZ MUHITNI YARATISH MUAMMO VA ISTIQBOLLARI	651-656
<i>Kuchkarova Arofathon</i> MATEMATIKA DARSLARIDA INNOVATSION TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH (GEOGEBRA DASTURI MISOLIDA)	657-661
<i>Radjabova Gulnoza Giyosiddinovna</i> YOZISH BO'YICHA KO'RSATMALARNI TAKOMILLASHTIRISHDA ZAMONAVIY AMERIKA INGLIZ TILI KORPUSINING (COCA) ROLI	662-669
<i>Sharifov Muxriddin Kamoladdin o'g'li</i> PROFESSIONAL TA'LIM MUASSASALARIDA MAXSUS FANLARNI O'QITISH ISTIQBOLLARI	670-675
<i>Saidova Surayyo Yarqulovna</i> NOFILOGIK TA'LIM YO'NALISHI TALABALARI O'QISH KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA SOHAVIY MATNLAR XUSUSIYATLARI VA MATN TANLASH TAMOYILLARI	676-686
<i>Djalolov Furqat Fattohovich</i> UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA INGLIZ TILI TA'LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA SIFATINI YAXSHILASH YO'LLARI	687-691
<i>Niyazova Minara Baxramovna</i> TEKNIKA OLIY O'QUV YURTLARIDA TALABALARNI FRANSUZ TILIGA QIZIQTIRISHNING O'ZIGA XOS JIHATLARI.....	692-697
<i>Amrillayev Husniddin Ashrab o'g'li</i> OLIY TA'LIMDA VIRTUAL LABORATORIYALARDAN O'QUV JARAYONIDA FOYDALANISHNING PEDAGOGIK JIHATLARI	698-702
<i>Boboyeva Zarifa Jahonqulovna</i> SPORT TAYYORGARLIK JARAYONLARINING ADAPTIV MEXANIZMLARI.....	703-708
<i>O'rozov Shahobiddin Ziyadullayevich</i> AMIR TEMUR VA TEMURIYLAR DAVRIDA DAVLATNI BOSHQARISH TAMOIYILLARI.....	709-713
<i>Muxtshamova Parvina Zahitovna</i> ESL DARSLARIDA HAQIQIY MATERIALLARDAN FOYDALANISH	714-716

07.00.00-TARIX FANLARI – HISTORICAL SCIENCES

Received: 20 May 2024

Accepted: 30 May 2024

Published: 19 June 2024

Article / Original Paper

TYPOLOGY OF BROWNISH TUXLESS GILLS. (BASED ON THE STATE MUSEUM OF HISTORY AND CULTURE OF THE REPUBLIC OF KARAKALPAKSTAN)

Nawrizbaeva Nurjamal Qudaynbergonovna

Doctoral student of the 2 stage of the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan, Karakalpakstan branch, Karakalpak Research Institute for the Humanities.

Abstract. Every people, nation is distinguished by its traditions, beliefs and culture. This has also affected black carpets. Karakaolpak carpets are distinguished from other peoples and with the few processing techniques, the decorating styles and patterns have a vivid meaning without affecting people from an aesthetic point of view.

Keyword. Typology of woolless carpets, terma, gajari, kokhma, beshkashta, bald, patterns.

**ҚОРАҚАЛПОҚ ТУКСИЗ ГИЛАМЛАРИНИНГ ТИПОЛОГИЯСИ
(ҚОРАҚАЛПОГИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ТАРИХИ ВА МАДАНИЯТИ
ДАВЛАТ МУЗЕЙИ АСОСИДА)**

Науризбаева Нуржамал Қудайбергенова

Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси Қорақалпоғистон бўлими Қорақалпоқ гуманитар фанлар илимий-тадқиқот институти 2- босқич докторанти

Аннотация. Ҳар бир халқ, миллат ўз урф-одатлари, эътиқодлари ва маданияти билан ажралиб туради. Бу қорақалпоқ гиламларига ҳам таъсир қилди. Қорақалпоқ туксиз гиламларнинг бошқа халқлардан ажралиб туриши ва ишланиш техникалари озгачалиги билан инсонларга эстетик жиҳатдан таъсир қилиб қоймасдан, безаш услублари ва нақшлари теранг мазмунга эга.

Калит сўзи. Туксиз гиламлар типологияси, терма, гажари, кохма, бешкашта, тақир, нақшлар.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I6Y2024N01>

XIX аср охирида ва XX асрнинг бошида тўқимачилик барча қорақалпоқ қишлоқларида кенг тарқалган эди. Бошқа касблар билан бир қаторда тўқимачилик асосий машғулотлардан бири бўлган. Бу касб билан шуғулланувчилар оиланинг талаби, айниқса маиший дастгоҳлар, қора уйларни безайдиган буюмларга бўлган талабни қаноатлантирарди. Албатта, тўқимачилик ҳақида гап кетганда гиламчиликни эътибордан четда қолдириб бўлмайди. Қорақалпоқ гиламчилиги қора уйлардан бошланган. Негаки, юқорида таъкидланганидек қора уйнинг дастгоҳлари, безаш воситаларининг асосий қисми гилам шаклида ишланган. Яъни Земфира Қурбонованинг ёзишига қараганда «Уйнинг атрофи ва томини ёпиш учун кигиздан фойдаланилган.

Уйни безаш учун эса нақшли тўшамалар, гилам маҳсулотлари (тукли ва туксиз қаршин ва олача(беқасам)) сифатида гилам маҳсулотларнинг ҳам ёпинчиқ, ҳам безак воситаси сифатида кўришимиз мумкин. [1.64.б]

Ҳозирги кунда халқимизнинг миллийлигини, маданияти ва тарихини акс эттирувчи гиламларимиз музейларнинг энг нодир экспонатлари бўлиб ҳисобланади. Шу сингари Қорақалпоғистон Республикаси тарихи ва маданияти давлат музейи фондида гиламчиликнинг техникаларига оид, турларига оид ҳар хил гиламларни учратамиз. Шулар орасида қорақалпоқларда кенг тарқалган туксиз тақир гиламлар сони 202 (икки юз икки) дона, шулардан терма усулида тўқилган гилам маҳсулотлари сони 156 (бир юз эллик олти) дона, ғажари усулида тўқилган 25(йигирма беш) дона, қоқма усулида тўқилган олачалар сони 17 (ўн етти) дона, беш-каста(туркман гилам) усулида 3(уч) дона ва тақир гилам техникасида 2 (икки) дона экспонатлар мавжуд. Қорақалпоқларда тақир гиламлар халқ орасида умумий турда палос, олача, баъзи худудларда «шол» деган атамалар билан қўлланилади. Уларнинг ўзига хослиги фақатгина ишланиш техникасида кўринади. Шу каби туксиз гиламларга алоқадор техникалар ҳақида А.Алламуратов қуйидагича ёзиб ўтади: «Қорақалпоғистон ерларида илмий тадқиқот экспедицияларида тўқиш усуллари бўйича бир қанча маълумот йиғилди. Нақшлари тукли гилам шаклида ишланса »чалма« (шолча) деб аталади. Палос (гилам) усулида нақшланганлари эса »солма« деб аталади. Солма усулида марказий Осиё ва Қозоғистон худудида кенг тарқалган бир нечта турлари мавжуд. Булар терма, »ғажари«, беш-каста.» [2.25.б] Ушбу туксиз гиламларни В.Г. Мошкова икки гуруҳга бўлиб кўрсатади. Биринчи гуруҳга «кохма», терма, ғажари киритилган бўлса, иккинчи гуруҳга бешкаста ва арабий гиламларини киритади.[3.39-40.б]. Шунингдек, Е.Г. Сарева бу техникалар ҳақида ўзининг мулоҳазаларини билдириб ўтган. « Мавжуд материалларга асосланиб, марказий Осиё арабларида гилам тўқишнинг энг кўп тарқалган турлари туксиз тўқиладиган килим, гилам, хурбофлик, сузувчи тўқиш»-деб кўрсатиб ўтади. [4.301.б]

Албатта техника бу гиламнинг сифатига, кўринишига таъсир қилмасдан қўймайди. А.Алламуратовнинг берган маълумотларига суянадиган бўлсак, қорақалпоқ ерларида туксиз гиламларни тўқишнинг уч хил техникасини келтириб ўтади. Бироқ қорақалпоқ гиламчилигида ҳам туксиз гиламларни тўқиш учун беш турдаги тўқиш техникаси мавжудлигини кўрсатишимиз мумкин. 1-тип: терма техникаси, 2-тип: ғажари техникаси, 3-тип: қоқма техникаси, 4-тип: бешкашта техникаси,5-тип: тақир гилам техникаси шаклида қўлланилади.

Терма техникасининг бошқалардан фарқи- орқа томонида нақшларнинг тушмаслиги, яъни юзаси бўйлаб нақшларнинг такрорланмаслиги орқали амалга оширилади. Олди ва орқа томонларидаги иплар ҳар хил рангда бўлади. энига ва орқа томонидаги нақшларнинг ранги ҳам бир-биридан фарқланади. (3.40.б) Бу турга кирувчи туксиз гиламларнинг вазифасига қараб, уч гуруҳга бўлинади. Тип.ІА2 Оила учун мўлжалланган буюмлар. Бу ерга тўшак сифатида фойдаланиладиган олачалар киради. Масалан, Қорақалпоғистон Республикаси тарихи ва маданияти давлат музейининг II сақлаш фондида 7 донаси ҳозирги кунда сақланмоқда. Шулардан бири КАП №3609 ИНВ №ПЛ-18, ҳажми 1,39x1,68, жундан тайёрланган қўл меҳнати. 22.10.1978 йилда музейга олиб келинган. Бу олачада асосий нақшлар: қизил ранг билан думалоқ нақшлар, оқ

рангдаги учбурчак нақшлар, сариқ ранг билан чаён қўйруқ, (чаён дум) нақшидан фойдаланилган. Қўшимча нақш сифатида кул ранг билан чаён қўйруқ ва қуш тили нақшлари бир қаторда такрорланган. Бу эса олачанинг сони ва ўзига хослигини ошириб кўрсатган. Шунингдек, қорақалпоқ хунармандлари учун зооморф нақшлардан фойдаланиш ҳоллари ҳам учрайди. Яъни энг асосийлари шохсимон нақшлар ва ҳайвон атамалари билан боғлиқ ҳолда келади. Юқоридаги олачада зооморфсимон нақшлар билан бирга геометрик нақшлар ҳам қўшилиб қўлланилади. Яъни бу «Этнография Каракалпаков XIX начало XX века» китобида қўйидагича ёзилади: » Геометрик ва зооморф нақшларнинг учраши тотемизм дини қолдиқларининг сақланиб қолишида. Бунда асосий ролни нақшлар бажарганини кўришимиз мумкин. Тип.ІА2-бу қора уйни безаш учун қўлланиладиган буюмлар. Бу турдаги термаларга фақатгина ён боғичларни атаб кўрсатишга бўлади. Бу турга терма усулида ишланган ёнбоғичлар киради. Асосан бу қора уй безаш буюми аралаш усулида ишланади. Бу ҳақида А.Алламуратов «Мангу мерос» китобида ёзади. «Ёнбоғич- тақир оқ бўзга тукли нақшлар билан безалади»-деб ёзиб ўтган. (2.23.6) Музейдаги ёнбоғичларни тадқиқ қилиш вақтида термада ишланган ёнбоғичларнинг 11 донаси бор эканлиги аниқланди. Шулардан бири КП №5842, ИНВ №1090/1. Ҳажми 200x28,5, 16.05.1986 йилда олиб келинган. Бу ёнбоғич оқ фонга қизил, яшил ранглардан фойдаланган ҳолда халқ орасида бўри кўз ёки балиқ кўз деб аталадиган мотив асосида ишлатилган. Бўри кўз нақши ёмон тил ва кўздан асраш, ҳимоя қилиш маъносида келади. Бу Шўманой тумани ва унинг атрофида жойлашган худудларда ҳам бўри кўз деб аталади. (6.№1. 2024) Бўри бу мўғул ва турк халқлари учун тотем бўлиб ҳисобланади. Яқин вақтларга қадар бўри тиши чақалоқларнинг кийимларига ва бешикка илдириб қўйилган. Қадимги қорақалпоқ, қозоқ, ўзбекларда бўри одам тилини тушунади — деб ҳисобланган. Болаларга, айниқса аёлларга бўри сўзини айтиш таъқиқланган. Шу билан бирга бўри бахтсизликдан, касалликлардан ва бошқа ёвузликлардан ҳимояловчи сифатида тасвирлаган.(7.27.6) Бўри кўз мотивини шимолий туманларда, шу жумладан Чимбой ва Мўйноқ туманида балиқ кўзи деб атайди. (8.№2 2023). Балиқ бошқа халқлар учун ҳам жуда қадрланган. Ҳаттоки айрим халқларда гуноҳлардан тозаловчи тумор сифатида қаралган. Шуларнинг ичида туркманларда балиқ ёмон кўздан асровчи сифатида қаралади. Бу ҳақида С.Демидов ўзининг мақоласида ёзади: «Балиқ фақатгина ёмон кўздан эмас, балки ёвуз руҳларнинг таъсирига қарши тумор ҳисобланади. Илялида айтди шу кунга қадар кампирлар ухлаганда ёнига балиқ суягини қўяди. Агар овқатланиш вақтида балиқ суягини дастурхонга эмас, тўғридан тўғри кигиз устига қўйсангиз, унда кигиз устида ухласангиз ҳам хавфсиз ва тинч бўлади. (9.129.6). Шунингдек бу ёнбоғичда бир неча ерда хоч(салб) нақши ҳар хил шаклда қайталаниб келган. Ҳоч нақши мотиви жаҳон нақшлар оламидаги энг эскилардан бири ҳисобланади. Ҳоч қадимги даврларда антроморф худо образини, ёки хаёт дарахтини англатган бўлиши эҳтимол. (10.7.6). Шу билан бирга бу қорақалпоқларнинг ўн тўрт уруғдан бири, яъни кенегес уруғининг тамғаси бўлиши мумкин.

«Кенегеснинг тамғаси Х(ҳоч)»(11.49.6) Ҳоч нақши ирғоқ нақши билан такрорланиб келган. Бу «М» шаклидаги узилмайдиган туташ чизиқлар билан ишланган нақш ва хоч нақши билан қўшилиб қўлланилиши алоҳида бир компонентли маънони пайдо қилади. Яъни чексиз ҳаёт ёки худонинг чексизлигининг исботи бўлиши мумкин.

Тип.ІАЗ-бир вақтнинг ўзида хўжалик буюми ҳисобланган ва шу билан бирга қора уйни безаш буюми сифатида қаралган гиламлар. Бу турдаги гилам маҳсулотларига фақатгина шартли турда қизил қурлар, қизил басқур, оққур ва дизбелар киради. Бироқ айрим ҳолларда ишланиш техникаси тукли ёки аралаш гилам шаклида бўлиши керак бўлган ақбасқур, керги, белжип ва белдовлар ҳам терма техникасида ишланганини кўриш мумкин. Тип. ІАЗ/1 гуруҳига кирувчи биринчи гилам маҳсулоти қизил қурлар бўлиб, музей фондида ҳозирги кунда 25 дона терма қизил қурлар сақланиб келмоқда. Шулардан бири КП №473, ИНВ №70, хажми 145x427 см, 22.11.1956 йил музейга олиб келинган. Бу қизил қурнинг асосий нақши хуросон мугуз деб аталувчи мотивни кўришимиз мумкин. Бу нақш ҳақида бир нечта адабиётларда қуйидагича келтирилиб ўтилган. «Бу нақш атамаси Хуросондан келиб чиққанини билдирмайди. Бу хуросон сигирининг шохидан келиб чиққан»-деб А.Алламуратовнинг китобида 1958 йил нашрдан чиққан «Каракалпакско-русский словарь» луғати илова сифатида келтирилган. (12.34.б). Бироқ бу фикр ҳеч қандай исботга ёки таҳлилга эга эмас. Шу сабабдан ҳам бу нақшни зооморф эмас, тамға нақшларига киргизиш керак. Бунинг асосий сабаби Хуросон ерларини эгаллаган XI-XIV асрларда ҳаёт кечирган салжуқийлар сулоласи байроғида солинган ва икки бошли бургут белгисига жуда яқин келади. Яна савол пайдо бўлади. Салжуқийлар ва қорақалпоқларни нима бирлаштиради? Салжуқийлар дастлаб Каспий ва Оролнинг орқасида яшаган туркий ўғузларнинг қиниқ уруғига кирувчи туркий халқлардан бири. Хуросонга юзланиб, Салжуқийлар ва уларга шерик бўлган кўчманчи қабилалар билан бирга ушбу вилоятни Ғазнавийлардан тортиб олади. 429/1038 йил ўғузлардан чиққан Тўғрил ўзини Нишопур султони деб эълон қилади. (13.162-163.б) Салжуқийлар сулоласига асос солувчи Тўғруль ўғузлардан чиққан бўлиб, ўғузлар эса тўғридан тўғри қорақалпоқларнинг этногенезида асосий роль ўйнаган печенеглар билан алоқаси жуда яхши бўлган.С.Камолов «Қорақалпоқларнинг халқ бўлиб шаклланиши ва унинг давлатчилиги тарихидан» китобида қуйидагича фактларни ёзиб кетган. « VIII-XI асрларнинг орасида ўғузлар ва печенеглар орасида тифиз иқтисодий ва сиёсий алоқалар бўлган. Печенеглар ҳаттоки бошқа давлатларда бўлган ҳарбий амалиётларга ҳам қатнашади» (14.9.б) Демак юқоридаги манбаларга суянадиган бўлсак, Хуросон шох нақши Салжуқийлар байроғидаги белгига ўхшашининг ёки айнан ўша шаклда тасвирланиши қорақалпоқларнинг ўғузлар билан муносабатлари орқали қорақалпоқларга таъсирини теккизган бўлиши эҳтимоли юқори. Шунингдек бу ёнбоғичда ҳар бир асосий нақшдан сўнг жуфт мугуз шох билан бирга тоқ мугузлар такрорланган. Бу икки нақшнинг қўшилиши натижасида ромб нақши пайдо бўлган. Бу кўриниш бир қараганда эътибор берадиган даражада ишланмаган. Бироқ нақшларни жойлаштириш устанинг маҳоратига боғлиқ. Жияклари эсма нақш билан жиякланган. Эсма нақшнинг кўринишида эсма сингари бир томонга кўзғалиб, ҳаракатда тургандай шаклни кўришга бўлади. Кундалик ҳаётимизда ҳам «Шамол қаттиқ эсиб турибди» — деган гапларни эшитамиз. Шамол ҳамиша ўнгга ёки чапга қараб эсади. Ушбу нақшни халқнинг кундалик ҳаётида учрайдиган табиат ҳодисаси ҳақида дарак берувчи нақш сифатида олсак ҳам бўлади. Ушбу гуруҳга кирувчи бошқурлар музейда 6 дона сақланиб келмоқда. КП №4652, ИНВ №917, хажми 520x16,65, 29.09.1981 йилда музейга олиб келинган. Бу қизил бошқурни саккиз мугиз асосий нақши бўлса, эсма ва чаён қуйруқ нақши қўшимча нақш сифатида олиб қаралган. Саккиз мугуз нақшини кўп адабиётларда

семантикасига эътибор берилмаган. Бу мотив икки тур шаклда келади. Биринчиси саккиз мугуз солиниши натижасида тўрт бурчакнинг ўртасида пайдо бўлиши; Иккинчиси саккиз мугузнинг солинишида марказида ромб кўринишининг пайдо бўлиши. Бу саккиз мугуз 8 та сайёрани англатса, ромб ва тўртбурчак дунёнинг тўртта томонини англатиши мумкин. Тўртбурчак нақш ҳақида таниқли қорақалпоқ хунарманди Зерхан Абдимуратова ўзининг фикрларини шундай билдиради: «Ёшлигимизда катта ёшдаги опам, тўртбурчак нақши жануб, шимол, шарқ ва ғарбни билдиради — деб айтишгани эсимда"-дейди.(15.№3.2024)Бундан ташқари оқ қурлар ҳам қизил бошқурлар сингари терма техникасида ишланади. Ҳозирда музейда 39 дона оққурлар бор. Шулардан бири КП №4091, ИНВ №АБ886, хажми 17x360 см, 29.07.1978 йилдан бери музей фондида сақланмоқда. Бу оққурда бўри кўз, ирғоқ нақши, қуш тили, тоқ мугиз нақшлари алоҳида қўлланилган ва хоч нақши билан бирга ромб ва ирғоқ нақшлари бирга фойдаланилган. Бундан ташқари музей фондида сони 32 дона дизмалар ҳам ушбу гуруҳга киради. Масалан КП №3413/1, ИНВ №АБ329/2 хажми 71x8 см бўлиб, 11.05.1978 йилда музейга топширилган. Бу дизмада асосий нақш сифатида чаён қуйруқ нақши бўлса, қўшимча нақш сифатида дизманинг жиягига қўлланиладиган эсма нақши ҳисобланади. Чаён қуйруқ ўзининг номи айтиб турганидек, чаён ҳашаротининг қуйруғига қиёсланади. Чаённинг захари думида жойлашган бўлиб, агарда у хавф хатарни сезадиган бўлса, ўзини думи орқали ҳимоя қилади. Яъни бу шундан дарак берадики, агар бу нақш уй буюмларига солинса, шу уйни ёқимсиз бўлган ҳолатлардан асраб туришига ишонган ҳолда солинганлиги эҳтимоли юқори. Сабаби бу ерда мантиқий боғлиқлик бор. Бу ҳақида «Нақшлаш санъати» китобида ёзилган. Узун ва захарли думи бор чаён (нақшларда айни шу жиҳат тасвирланади) салбий ҳодисалардан, негативдан, кўз тегишидан асраш хусусиятига эга деб қаралган. (10.18.б).Тип. IA3/2-гуруҳига кирувчи гиламларнинг умумий сони 8 дона бўлиб, шулардан 3 донаси оқбошқурга тегишли. КП №5216, ИНВ №АБ 949 сонли оқбосқурнинг хажми 32x146.5 см ва 12.03.1984 йил олиб келинган. Асосий нақш сифатида сирға нақш, ғоз бўйин ҳам олинган. Қўшимча нақш сифатида туркман нақш, хоч, арра тиши ва умуртқа нақшларни олиб қараш мумкин. Қорақалпоқ нақшларининг аксарият қисмига шаклига қараб ном берилган. Масалан, ушбу мисол қилиб кўрсатаётган оқ босқурда арра тиши ва умуртқа нақшлари қўлланилган. Айни ушбу нақш кўринишлари рўзғор буюмлари: арра ва инсон организмидаги аҳамиятли қисми бўлган умуртқанинг кўриниши тасвирланган. Бироқ савол пайдо бўлиши мумкин. Нима учун бошқа тана аъзолари ёки иш қуроллари нақш сифатида фойдаланмаган? Сабаби арра иш қуроли асосан ўтинларни кесиш учун фойдаланилади. Шунинг учун ҳам арра тиши уйга келувчи ёвузликларни кесиб, йўлини боғлаш маъносида қўлланган бўлиши мумкин. Умуртқа эса инсон организмида деярли бош миядан бошлаб, белгача вазифаларга боғлиқ, муҳим бўлган тана аъзоси. Шу билан бирга инсон танасини тўғри, мутаносиб ушлаб туришда умуртқа асосий вазифани бажаради. Шундан келиб чиқиб айтишимиз мумкин: умуртқа нақшлари шу оиланинг бахтини, қувончини, мартабасини ушлаб туришга тилакдош сифатида солинган бўлиши мумкин.Бу нақш ҳақида таниқли олимларимиз ҳам ўзларининг қимматли фикрларини билдириб ўтган «...У одам саломатлигини ҳимоя қилиш хусусиятига эга. Информаторнинг айтишича инсоннинг саломатлиги биринчи навбатда одам умуртқасига боғлиқ экан. Шу сабабдан ҳам »Белинг маҳкам, бақувват бўлсин» деб тилак

билдирилган. (10,18.б) КП №1775, ИНВ №АБ 92 рақамли керги хажми 510x540 мм. 31.05.1969 йилда музейга топширилган. Бу керги ҳар хил қисмлардан ташкил топган бўлиб, чумоли бел, ирғоқ нақши ва эсма нақшлар асосида ишланган. Яна ушбу гуруҳга кирувчи ҳам безаниш буюми, ҳам хўжалик буюми ҳисобланган белжип ва белдовларни ҳам айтсак бўлади. Музейда 4 дона термага тегишли белжип ва белдовлар бор. Шундан икки донаси белжип КП №3415, ИНВ №852, хажми 215x19,5 см. 05.05.1978 йилдан бери музей фондида сақланмоқда. Бу белжипни хоч нақши, бўғирсоқгул нақши ва бўри кўз нақши билан биргаликда ишланган. Ҳозирги кунда музейда 2 дона белдев мавжуд бўлиб, КП №5148, ИНВ №946, хажми 19x187 см, 30.11.1983 йилда музейга олиб келинган. Учгул нақши, хоч нақши, бўри кўз нақши, қиёқ нақш шилавуш нақшларидан фойдаланилган. Учгул нақшига тўхталадиган бўлсак, бу нақш учбурчак шаклига эга бўлиб, қиррали бўлганлиги учун кўзга тез ташланади- деб халқимиз орасида айтилади. Шу сабабдан ҳам бу шаклидаги буюмлар айниқса қизил рангда бўлиб, уйнинг кирган жойига оналар-бувиларимиз томонидан ишланиб, ичига, қалампир, туз солиб қистириб қўйилган. Бу нақшинкор қилиб ишланиб, тилдан, кўздан асровчи тумор сифатида гиламларга ёки кийимларга тақилган. Хоразмнинг Илёнли пунктида қарадашли туркманлар орасида зоғора балиқдан олинган учбурчак шаклидаги танглай суягидан ёмон кўздан асровчи тумор сифатида фойдаланилган. (9.1296). Демак бу ерда мантиқий боғлиқлик мавжуд бўлиб, зоғора балиқнинг танглайи учбурчак шаклда бўлгани учун туркманлар ёмон кўздан асровчи сифатида қўллаган бўлиши мумкин.

Тип II. Фақатгина ғажари техникасида ишланган гилам маҳсулотлари киради. Ғажарнинг ташқи томонидан фарқ қилувчи белгиси -матонинг фақат энида расм солиниши, ички томонида бойитувчи (яъни, нақшга тегишли элементни яратишга оид бўлмаган ипларнинг, эркин жойлашиши) асосий иплардан иборат. (4.352.б) Бу техникада ишланган гиламларнинг фарқи бошқа гиламларга қараганда нақшлари аниқ, тиниқ, худди чизилган картинадек бўлишида. Бу техникада ишланган гиламларни вазифасига қараб уч гуруҳга ажратамиз. Тип 2Б1- тўшак сифатида қўлланадиган олачалар, палослар киради. Бирок Шўманойлик гиламчи Альтиной Навбетованинг айтишига қараганда: «Ғажари усулида ишланган олачалар ёки палосларни ерга тўшаш ноқулайлик туғдиради. Унинг асосий сабаби: тўқувчи учун бу турдаги гиламларни тўқиш анча қийин ҳисобланади.

Агар ички томонидаги эркин ётувчи иплар тўқиш жараёнида сўкилиб кетган ҳолда гиламнинг ташқи кўринишига таъсир қилмасдан қўймайди. Бундай омилнинг олдини олиш учун тўқувчидан кўп эътибор талаб этилади. Албатта, меҳнати оғир бўлган ҳар қандай ҳодисани оёқ ости қилиб қўйиш нотўғри. Шу сабабдан ҳам қўл меҳнатини ва кўп куч талаб қилган ишни баҳолайдиган инсонлар сифатида она-бувиларимиз оёқ остига тўшама қилиб фойдаланишга қарши бўлганлар. Демак бошқа турдаги гиламларни ерга тўшашга бўлади. Сабаби улар катта меҳнатни талаб қилмайди — деган фикрдан узоқман. Ҳар қандай қўл меҳнати жуда қимматли, шу сабабдан ҳам, иккинчи асосий сабаб келиб чиқади. Яъни гиламнинг ички ипларнинг бўлиши, миҳга илиниб, сўкилиб кетишига олиб келади. (6.№1.2024) Демак, бундан хулоса чиқарсак бўлади. Аксарият ҳолларда бу техникада ишланган гиламларни оилада фойдаланиш учун эмас, декоратив буюм сифатида қўлланилган. Бу типга кирувчи 4 дона маҳсулот

музей фондида сақланиб келмоқда. КП №464, ИНВ №638, хажми 186x372 см ва 23.11.1956 йилда музейга олиб келинган.

Бу аслида ғажари, қоқма, терма шаклида ишланган бўлиб, бу УЧ техника аралаш шаклда қўлланилган. Шу билан бирга қўй тили, учгул нақш, қўш мугуз(икки турли усулида ишлатилган). Тикоч нақш, чумоли бел нақши ва қарға тирноқ нақшларини кўришимиз мумкин. Қарға тирноқ нақшининг мазмун моҳиятига қисқача тўхталиб ўтадиган бўлсак, кўриниш жиҳатидан қарға оёқларини эслатади. Бироқ нима учун нақш қарға оёқларига асосланиб пайдо бўлган- деган савол пайдо бўлиши табиий. Негаки, кўп давлатларда қарға тотем ҳисобланади. Шу халқлар ичида қорақалпоқлар ҳам бор. Ҳаттоки юнон мифологиясида айтилишича, қарғалар маъбудлар билан алоқаси бор деб қайд қилинган. Масалан, Мелетенский Елеазар ўзининг «Мифы народов мира» энциклопедиясида қарға ҳақида қуйидагиларни ёзади: «Қадимги афсоналарда қарғалар маъбудларнинг шериги сифатида кўрсатилган. Кронос(Сатурн), Апполон, Ҳелиос, Афина сингари у ҳам омад тимсоли, зиё улашувчи, маъбудларнинг элчиси» (16.202.б) сифатида таъриф берилади. Бироқ қарға ҳар халқда ҳар хил тушунча билан тасвирланган. Ҳаттоки айрим халқларда ўлим белгиси сифатида кўрсатилган. Француз антропологи Клод Леви Струос айтади: — «Қарға ўлим ва ҳаёт орасидаги элчи сифатида қабул қилинган. (17.224.б)

Юқоридаги фикрга қарайдиган бўлсак, қарғалар ўлимдан дарак берувчи ҳайвон сифатида қаралган. Унда қорақалпоқлар учун қарғанинг қандай аҳамияти бор дейдиган бўлсангиз, бу ҳақида қорақалпоқ этнографиясида қуйидагича айтилади: «Орнамент номида, этнонимларда ва диний эътиқодларда қарғанинг мавжудлиги тотемизм қолдиқлари билан боғлиқ бўлиши мумкин. Қорақалпоқларда қадимдан руҳ уруғларга бошчилик қилишига ишонилган. Айрим ҳайвонлар ва қушлар бошлиқ ҳисобланган. Масалан, яқин вақтларга қадар фарзандсиз аёллар қорақуш сақлаган.(5.37.б). Демак қорақалпоқлар орасида қарға тотем сифатида қабул қилинган. Ҳаттоки у айрим касалликларга даво деб кўрсатилган. Кўриб турганингиздек, ҳар қандай халқда қарға қушининг ўрни бор, бироқ, у ҳар хил мазмун-моҳиятга эга бўлиб келади. У яхши ёки ёмон бўлсин, бу қушнинг инсон ҳаётига қандайдир таъсири бор эканлиги аниқ. Шунингдек, Тип II. Б2-бу типдаги ғажарига фақатгина безак буюми сифатида қўлланиладиган гиламлар киради. Бу турдаги безак буюми ёнбоғич ёки жанбав бўлиб, асосан жанбав(ёнбоғич) аралаш техникада ишлангани билан айрим вақтларда туксиз шаклда ишланганини кўришимиз мумкин. Ҳозирги фақатгина 1 дона ғажари техникасидаги ёнбоғич бор. КП №7887, ИНВ №1032, хажми 11,5x375 см, 21.02.1997 йилда музейга олиб келинган бўлиб, фақат тоқ нақш қўлланилган бўлса ҳам асосий фонда бу нақшни қарама қарши шаклда қўлланган. Икки томонида эса тоқ нақш якка ҳолда солинган.

Тип II. Б3- бундай кўринишдаги типга ҳам рўзғор буюми сифатида ва безак буюми сифатида фойдаланиладиган гиламлар киради. Бу типга тизмалар ва туркман қурлари киради. Масалан, музейда 8 дона тизмалар мавжуд бўлиб, шулардан бири КП №9292, ИНВ №928 рақамли тизма, хажми 5x678 см, 06.12.2004 йил олиб келинган. Бу энсиз турда бўлса ҳам тўқувчининг маҳоратини кўрсатиб турибди. Сабаби бир неча нақшлар йиғиндисидан таркиб топган. Асосий нақш қарға тирноқ нақши ва эсма, қурбақа нақш, тикоч нақш, хуросон мугуз нақшлар қўшимча нақш сифатида тизмага янада кўрк бағишлаб турган. КП №419, ИНВ №66 рақамли туркман қур. Хажми: 4,2x 155 см. 03.10.

1956 йилдан бери музейда сақланаётган бу экспонат турли нақшлар билан бойитилган. Асосий нақш сифатида қарға тирноқ ва қўш тили олинган. Қўшимча нақш сифатида эса тикоч нақш, ит товон, чумоли бел, умуртқа нақши ва пишкакча нақши қўлланилган.

Тип. III-бу турдаги гиламларга қоқма(кохма) техникасида ишланган гиламлар киради. Уларнинг бошқа тақир гиламлардан фарқи-аксарият ҳолларда нақшсиз бўлиб, ички ва ташқи томонида бир хил бўлиб келиши билан фарқланади. В.Г.Мошкова қуйидагича кўрсатиб ўтади: « Қоқма типдаги гиламлар тўқишнинг энг оддий тури бўлиб, унинг нақш ишлаш жараёнида ип танлаб олиб, турли рангдаги чизиқлар кўриниши пайдо бўлади » (3.42.б). Бу турдаги туксиз гиламни юқоридагилар сингари вазифасига қараб 2 гуруҳга бўламиз. Тип. III. В1-фақатгина тўшак сифатида фойдаланиладиган олачаларни ўз ичига олади. Ҳозирги кунда қоқма техникасида фақатгина 2 дона экспонатлар сақланиб келмоқда. Шулардан КП№1748, ИНВ №13, хажми 560x154,5 мм, 14.01.1969 йил олиб келинган. Бу қоқма ҳам нақшсиз бўлиб, энсиз узун қилиб ишланиб, асосий ранг яшил рангда катта йўл кўринишида ишланган. Тип. III. В2-бу типга фақатгина рўзғор буюми сифатида эмас, балки безак буюми сифатида қўлланиладиган гиламлар киради. Бунга тизмалар ва кергиларни мисол қилиб келтирсак бўлади. Тизмалардан ҳозирда 15 таси борлиги аниқланди. КП №4582/3, ИНВ №349, хажми 3x910 см, 21.07.1981 йилдан бери музейда сақланиб келинмоқда. Бу тизма учун икки турли ипдан, яъни очиқ яшил ва қизил иплардан тайёрланган. Шунингдек, горизонталь турда ирғоқ нақшига ўхшаб кетадиган нақш солинган. Тип.III В3-гуруҳига кергилар киради. Улар қуйидаги рақамларда жойлашган. Ҳозирда музейда қоқма техникасига тегишли 2 дона қоқмани учратдик. КП №5125, ИНВ 943 номерли кергининг хажми — 354x53 см , 30. 11. 1983 йили олиб келинган. Бу кергида ҳар хил иплар комбинациясини кўришга бўлади.

Тип IV-бу типга кирувчи туксиз гиламлар беш кашта деб аталади. Усулнинг бошқалардан фарқли белгиси-ички томонида нақш пайдо этувчи ипларнинг учлари бириктирилмасдан қолиб кетишида. (18.31.б) Бу типга кирувчи гиламнинг яна бир алоҳида томони нақшларнинг аниқ, тиниқ бўлиб кўринишида. Бу типдаги гиламдан фақатгина музейда 3 дона палос сақланмоқда. Шулардан бирини мисол қилиб келтирсак КП №3071, ИНВ №17, хажми 60-122 см, 20.02.1976 йил олиб келинган. Бу ҳар хил рангларнинг аралашган холида ишланган. Асосий нақш Хуросон мугуз ва бошқа нақшлар қиёқ нақш, солақ нақш, шунингдек, тўртгул нақшларнинг бирлашишидан пайдо бўлган. Тип V- бундай турдаги туксиз гиламлар техникасининг ўзига хос томони иккитомонлама бўлади. Яъни ташқи томонидаги нақшларнинг ички томонда шу холида кўриниб туриши билан фарқланади. « Тақир гилам асосан катта тўқиш ускунасида, бир вақтнинг ўзида икки, ёки учта уста аёллар томонидан тўқилади. (19.129.б) Ҳақиқатдан ҳам ҳозирги кунда музейда сақланиб келаётган 2 дона тақир гиламнинг хажми катта ва салмоқли бўлиб келганини кўришимиз мумкин. Улар КП №1084, ИНВ №10 рақамли тақир палоснинг хажми 143x184 см, 15.12.1957 йилда музей экспонатига айланган. Бу палосда асосий нақш сифатида хоч нақши олинган ва унинг ичида жуфт мугуз нақш солинган. Агар палос нақшларига эътиборсиз қараган одам хоч нақшини кўрмай қолиши ҳам мумкин. Негаки, у қўшимча нақшлар билан бириктирилган. Бундан ташқари бўғирсоқ гул нақш шакллари ўзгарган ҳолда такрорланиб қўлланилган. Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, Қорақалпоғистон Республикаси тарихи ва маданияти давлат

музейи экспонатлари асосида қорақалпоқ туксиз гиламларини таҳлил қилиш натижасида шуни кўришимиз мумкинки: гиламлар фақат тукли ва туксиз бўлиб қолмасдан, уларнинг ҳар бирини ҳар хил типларга ажратиб кўриб чиқсак мақсадга мувофиқ бўлади. Сабаби бу халқнинг кўл хунари қанчалик бой эканлиги ва маданиятининг юқори эканлигини кўрсатади.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Курбанова З.И Этнографическая наука Каракалпакстана: этапы, становление, современное состояние. Н.2020.
2. Алламуратов А. Манги мийрас. Н.1993.
3. Мошково В.Г. Ковры народов Средней Азии конца XIX начало XX.
4. Царева Е.Г. Ковроделие арабов южных районов Узбекистана. Конец XIX и начало XXI (по коллекциям МАЭ и РЭМ)// Образы и знаки в традициях Южной и Юго-западной Азии. СПб.: МАЭ РАН 2015.
5. Этнография каракалпаков XIX начало XX века. Т.1980 г.
6. Наурызбаева.Н. Полевые записи. 2024. №1.Информатор; Алтынай Наубетова. Шуманайский район .
7. Есбергенов.Х, Хошниязов.Ж. Этнографические мотивы в каракалпакском фольклоре.Т.1988
8. Наурызбаева.Н. Полевые записи. 2023. №2.Информатор; Ганиева.У. Чимбайский район. Род; Биксийк.
9. Демидов.С. О пережитках верований связанных с водной стихией и рыболовством у туркмен. Трудф Институт а истории, археологии и этнографии. Т ВИИ. Ашхабад 1963
10. Уразимова.Т.В, Курбанова.З, Уразбаева.С.К. Қарақалпақ нағыслаў өнери. Н.2019
11. Жданко.Т.А «Очерки исторический этнографии каракалпаков».М.1958
12. Алламуратов.А. Каракалпакская народная вышивка.Н.1977
13. К.Э.Босворт. Мусульманские династии. М.1971
14. Камалов.С. Қарақалпақлардың халық болып қәлиплесиўи ҳәм оның мәмлекетлигиниң тарийхынан.Н.2001
15. Наурызбаева.Н. Полевые записи. 2024. №3.Информатор; Әбдимуратова.З. Нукус. Род; Қолдаўлы
16. Мелетинский.Е. Мифы нардов мира. М.1980
17. Клод Леви Стросс.Структурная антропология.М.1983
18. Узбекистон гиламдузлиги: асрларга тенгдош анъана.ХIV. Т.2020
19. Гюль.Э. Ковры Узбекистана история, эстетика, семантика.Т.2019

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 6 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).